

**«NEMIS TILI DARSLARIDA KOMMUNIKATIV VA INTEGRATIV YONDASHUVLAR
HAQIDA»****Urinova Malikaxon Adham qizi***Andijon viloyati Marhamat tumani 8-maktab nemis tili o'qituvchisi*

Annatsiya: *Mazkur maqolada Umumiy o'rta ta'lim maktablarida ikkinchi til sifatida o'qitishning ahamiyati haqida ma'lumotlar bayon etilgan. Shuningdek, nemis tilini o'qitish bo'yicha metodik tavsiyalar keltirilgan. Nemis tili darslarida ta'lim texnologiyasi nazariyasining umumiy asoslari mohiyati xususida so'z yuritish uchun ta'lim texnologiyasi tushunchasining tub ma'nosini anglash talab etilishi haqida.*

Kalit so'zlar: *Filologik-gumanitar, badiiy-estetik, integrativ yondashuv, kommunikativ faoliyat.*

Maktabda ikkinchi chet til sifatida o'qish uchun nemis tilini tanlash (keyingi o'rinlarda 2-FL) bejiz emas va O'zbekiston va Germaniya o'rtasidagi tijorat va kasbiy hayotdagi hamkorlikning kuchayishi, shaxsiy harakatchanlikning o'sishi, nemis madaniyati bilan aloqalarni kengaytirish, talabalar va o'qituvchilar bilan almashish imkoniyati bilan izohlanadi. Nemis odatda ikkinchi chet tilidir. Amaliyot shuni ko'rsatadiki, FL 2 sifatida nemis tilini o'rgangan har to'rt kishidan uchta ingliz tilini birinchi xorijiy til sifatida o'rgangan va ikkinchi chet tiliga o'tkazilishi mumkin bo'lgan tajriba, bilim, ko'nikma va ko'nikmalardan foydalanishi mumkin. Nemis tilini ingliz tilidan keyin FL 2 sifatida o'qitayotganda, har qanday chet tilini o'qitishda qo'llaniladigan umumiy qoidalarga tayanish kerak. Ushbu printsiplar ko'p o'xshashliklarga ega bo'lishiga qaramay, ular 2-FLga nisbatan ba'zi o'zgarishlar kiritadilar, masalan, o'quv sharoitlarining o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda, masalan, o'quv jarayonida uchta tilning aloqada bo'lishi (ona tili, FL 1 va FL 2), katta tajriba. chet tilini o'rganish va boshqalar. Eng muhim printsiplar quyidagilar:

1. Har qanday chet tilini o'qitishda bo'lgani kabi, kommunikativ maqsadlar ham o'qitishning umumiy uslubiy yondashuvini belgilaydi. Ammo O'quvchilar IL-1ni o'rganish tajribasiga ega bo'lganligi sababli, IL-2 ni o'zlashtirish ongli ravishda amalga oshiriladi, ular IL 1 va IL 2 ning ba'zi lingvistik hodisalarini va o'quv jarayonini tashkil qilishni taqqoslaydilar. FL 1 va 2-FLni o'rganayotgan o'quvchilar ko'proq rivojlangan ko'zguga ega (o'zlariga tashqi tomondan qarash, o'zlarini hisob berish istagi). Shu sababli IL-2ni o'qitishning umumiy uslubiy printsiptini kommunikativ-kognitiv deb ta'riflash mumkin, bu erda kognitiv tomon kommunikativga bo'ysunadi va u assimilyatsiyani yengillashtiradigan har qanday o'xshashlikni topish yoki, aksincha, aralashishga yo'l qo'ymaslik uchun farqlarni aniqlash zarur bo'lganda o'zini namoyon qiladi.

2. Butun o'quv jarayoni o'quvchining shaxsiga, uning rivojlanishi, mustaqilligi, qobiliyati, ehtiyojlari, qiziqishlarini inobatga olishga qaratilishi kerak. Ill 2-darsni o'qitishda, IL-1ni o'qitishdan ko'ra ko'proq shart-sharoitlar mavjud, chunki chet tilini o'rganish tajribasi, keyinchalik o'qishni boshlash (ingliz tilini chuqur o'rgangan maktabning ettinchi sinfidan boshlab) va shu bilan til o'rganishga ongli ravishda yondashish. Shunday qilib, o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish va o'qishni differentsiyalash, 1-darsni tayyorlash darajasini hisobga olgan holda amalga oshirish mumkin. Ba'zi o'quvchilar uchun siz tezroq rivojlanish uchun sharoit yaratishingiz kerak, boshqalariga esa takrorlash va o'qitish imkoniyatini berish kerak.

3. Butun o'quv jarayoni ijtimoiy-madaniy yo'nalishga ega bo'lishi kerak, ammo bu erda ham o'ziga xoslik bor: asl materiallardan erta foydalanish (birinchidarsdan boshlab haqiqiy matnlar beriladi va uchta milliy madaniyatning o'zaro ta'siriga tayanadi).

4. Muayyan lingvistik vositalarni o'zlashtirish bo'yicha ishlar darslikning har bir bobining boshidagi jadvallarda ko'rsatilgan muayyan kommunikativ vazifalarni hal qilishga qaratilgan nutq harakatlariga o'tishi va maktab o'quvchilarining nutq o'zaro ta'sirini (interaktivligini) ta'minlashi kerak. Nutqning o'zaro ta'sirini kuchaytirish va ushbu haqiqiy yoki xayoliy sharoitlarni yaratish vositalaridan biri bu dizayn texnikasi va rolli o'yinlardan foydalanishdir. Ta'lim tabiatda faoldir.

5. Nutq faoliyatining barcha to'rtta asosiy turi: tinglash, gapirish, o'qish, yozish - bir-biri bilan uyg'un holda rivojlanishi kerak. Ill 2ni o'qitishning o'ziga xos xususiyati shundan iboratki, o'qishni boshidanoq haqiqiy matnlarda olib boriladi va katta ulushga ega. maktab o'quvchilari lotin yozuvini yaxshi bilishadi, o'qish qoidalarini tezda'zlashtiradilar, garchi nemis tiliga aralashish xavfi mavjud. Ular chet tilidagi matn bilan ishlash texnikasini o'zlashtiradilar, kengroq lingvistik taxminlarga tayanadilar.

6. Ill 2-darsni o'qishda qiyosiy (qarama-qarshi) yondashuv juda muhimdir. O'quvchilar tillar o'rtasidagi tafovutlarni aniqlash va ulardagi o'xshashliklarni izlash imkoniyatiga egalar. 2-FLni o'rganayotganda ona tiliga va FL 1-ga katta yordam, ayniqsa ingliz tilida, chunki nemis va ingliz tillari bir xil - nemis tiliga mansub va ko'p jihatdan o'xshash narsalar mavjud.

7. IL-2ni o'rganish intensivligi va iqtisodiyot printsiplari juda muhimdir. Agar o'quvchilar ingliz tilini yuqori darajada bilsalar, 2-FLni o'zlashtirish jarayoni sezilarli darajada kuchayishi mumkin.

Bu vaqtni tejash va o'quv jarayonini jadallashtirishga yordam beradi: 1) Lotin yozuviga ega bo'lish alifbo tartibini qisqartiradi va nemis va ingliz tillaridagi ovozli harflar yozishmalaridagi farqni, so'zning grafik va ovozli tasvirini aniqlashtirish va o'zlashtirishga qisqartiradi;

2) muhim potentsial lug'at mavjudligi. Nemis tiliga o'xshash inglizcha so'zlar, ingliz tilidan to'g'ridan-to'g'ri qarz olish, internatsionalizm o'qish jarayonini osonlashtiradi va nemis lug'atini tezroq o'zlashtirishga hissa qo'shadi;

3) o'qish sohasidagi jadal rivojlanish ijtimoiy-madaniy barkamollikni tezroq rivojlanishiga hissa qo'shadi;

4) barcha lingvistik vositalarni, shu jumladan grammatikani o'zlashtirishda IL-2ni o'rganishda yo'naltirish bosqichi qisqartirilishi va mustaqil ravishda amalga oshirilishi mumkin, masalan, "Qoida asosiga o'ting" kabi vazifalar yordamida.

O'qitishning boshlang'ich bosqichini va umuman, butun o'quv jarayonini jadallashtirish uning muvaffaqiyati va samaradorligining muhim shartidir.

8. IL-2ni o'qitishdagi muvaffaqiyatni muntazam ravishda kuzatib borish, maktabo'quvchilarida fikrlash, o'zini o'zi boshqarish va o'zini o'zi anglash qobiliyatini rivojlantirish zarur. O'quvchilar FL 2 sifatida qaysi chet tilini (fransuz yoki nemis) o'rganishlarini tanlash imkoniyatiga egalar. IL 2 mashg'uloti 7-sinfdan boshlanadi va 5 yil davom etadi. Amaliyot shuni ko'rsatadiki, FL 2 kabi nemis tilini o'qitish shartlari eng samarali va samarali hisoblanadi. 2-FLni o'rganishning boshida talabalar nemis va ingliz tillarida umumiylik ko'p ekanligiga amin bo'lishdi:

- 1) Lotin yozuvi;
- 2) so'z boyligi va so'zlarni ishlatish sohasida;
- 3) oddiy jumlar tuzilishida (bog'lovchi fe'lning mavjudligi);

modal fe'llar:

müssen - kerak, kerak

können - mumkin, bo'lmoq

dürfen - ruxsat berilishi mumkin

wollen - istamoq / xohlamoq, niyat qilinmoq

sollen - taxmin qilish kerak

mögen - yoqtirish

Nemis tili o'rgatishning kommunikativ faoliyatga yo'naltirilgan yondashuv ta'limning rivojlantiruvchi, funksional va kommunikativ xususiyatlarga ega bo'lib, o'qish jarayonida bilish faolligini oshirishda hamda chet tilida erkin muloqot qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan. Ushbu yondashuv ta'lim oluvchilarda mustaqil fikrlash va faoliyat yuritish ko'nikmalarini shakllantirib quyidagilar asosida amalga oshiriladi:

-ta'limning barcha bosqichlarida filologik-gumanitar, ijtimoiy-gumanitar, tabiiy, badiiy-estetik, texnik sohalardagi bilimlarni integratsiyalash; chet tili ta'limni madaniyatlararo muloqot sifatida tashkillashtirish;

-ta'lim jarayonida o'qituvchi-o'quvchi hamkorligini ta'limning teng huquqli ishtirokchilarga aylantirish;

-ta'limning interfaol shakllarini joriy etish:

-yangi til ko'nikmalari va ijtimoiy-madaniy bilimlarni, amaliy ko'nikmalarni egallashda o'quvchining mustaqil faoliyat yuritishini ta'minlash nazarda tutilgan.

Darslik o'quvchilarni ikkala tilda tahlil qilish, taqqoslash va umumiy til topishga majbur qiladigan tarzda tuzilgan. Harakterli ravishda, o'quvchilar ingliz va nemis

tillarida umumiy darslik so'zlarini topadilar, hatto darsliklarda qayd etilmagan. Masalan, masalan, "Das Aussehen" mavzusini o'rganayotganda, bolalarga "das Haar, das Auge, die Nase" yozuvlari yozilgan qiz rasmini ishlatib, ikki tilda o'xshash bo'lgan so'zlarni tanlashlarini taklif qildim. Tahlildan so'ng, faqat ikkita so'z (das Bein va das Gesicht) ingliz va nemis tillarida umumiy ildizlarga ega emasligi ma'lum bo'ldi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Саломов Ғ. Таржима назарияси асослари. –Т.: Ўқитувчи, 1983. –232 б.
2. Саломов Ғ. Таржима ташвишлари. –Т.: Адабиёт ва санъат, 1983. – 192 б.
3. Сатторов Т.Қ. Бўлажак чет тили ўқитувчисининг услубий омилкорлигини шакллантириш технологияси (инглиз тили материалида). –Т.:ТДЮИ, 2003. –192 б.